

Hér er Skeiðará ridin með trússhest í taumi og virðist sakleysið uppmálað. Í baksýn gnæfir Hvannadalshnjúkur. Sveinn fór hér um í tveggja á náttúru-skoðunarferðum sínum, auk ótal-inna lækningaferða. Einni glímu við ána lýsir hann svo: „Skeiðará var nú komin í stólpaflóð og var hún okkur slíkur Þrándur í Götum ... að við urðum að gefast upp eftir að við höfðum reynt að ríða hana í þrjú daga í röð og teft þar á tæpasta vað.“ Sveinn varð fyrstur skráðra manna til að ganga á Öræfajökul, þótt ekki kæmist hann á Hvannadalshnjúk. Í þeirri för kann hann að hafa manna fyrstur gert sér grein fyrir eðli skriðjökla og skriði þeirra. Myndina gerði Ragnar Páll Einarsson myndlistarmaður.

Sveinn læknir Pálsson og Kópur

Í ár er 250 ára afmæli læknisins og náttúruvísindamannsins Sveins Pálssonar, en hann fæddist 25. apríl 1762. Í þessu tölublaði *Læknablaðsins* er fróðleg grein um Svein eftir Ólaf Þ. Jónsson lækni.

Á öldungasiðunni er nú lögð áhersla á það erfiða starf héraðslæknis í austurhluta suðuramtsins sem Sveinn gegndi í 34 ár af rómaðri samviskusemi. Svæðið náði allt frá Reykjavík austur að Lómagnúpi að Vestmannaeyjum meðtöldum. Héraðið var afar erfitt yfirferðar vegna fjölmargra mikilla og viðsjálfa fallvatna og fór Sveinn marga svaðilförina til læknisstarfa sem voru svo illa launuð að hann varð að sinna ýmsum aukastörfum til að draga fram lífið.

Árið 1894 birtist í 8. tölublaði mánaðarblaðsins *Sunnanfara* það kvæði eftir Grím Thomsen sem hér er birt. Í kvæðinu er lýst baráttu Sveins og vatnahestsins Kóps við ólma jökulsá. Þeir félagar fara með sigur

Sveinn Pálsson
1762-1840

af hólmi og Sveinn getur sinnt konu í barnsnaud. Talsvert hefur verið rætt um hvaða jökulsá er átt við í kvæðinu og einnig hver stólpagripurinn Kópur var. Helstar hafa verið tilnefndar Jökulsá á Sólheimasandi eða Breiðamerkursandi en Sveinn fór í vitjanir allt austur á Djúpavog. Í grein sem Grímur skrifaði í *Dýravininn* getur hann Hornafjarðar-Kóps sem annars tveggja valinkunnastra hesta „á síðari tímum“. Kópur gat borið mann yfir Jökulsá á Breiðamerkursandi með vatn á miðjar síður og vissi Grímur engan hest leika það eftir. Af þessu draga ýmsir þá

Grímur Thomsen
1820-1896

ályktun að kvæðið fjalli um Hornafjarðar-Kóp og Jökulsá á Breiðamerkursandi.

Ég hallast að því að Grímur láti lesandanum eftir að velja ána og hann velji hestinum nafn eftir þeim vatnahesti sem hann vissi fræknastan. Með ljóðinu syngur hann lof þeim fararskjötum sem ótrauðir báru menn yfir verstu farartálma landsins og hlutu fyrir sæmdarheitið vatnahestar. Fyrst og fremst mærir hann þó lækninn samviskusama sem oft hætti lífi og limum við að gegna skyldu sinni.

Páll Ásmundsson

Sveinn læknir Pálsson og Kópur

„Ófær sýnist áin mér,
állinn þessa verstur,
stóra jaka straumur ber,
stendur hann enginn hestur.

Áin hljóp, sem oft til ber
eftir milda vetra;
vertu í nótt, því vísast er,
að verði á morgun betra.“

„Væri ei nauðsyn næsta brýn,
náttstað yrði ég feginn,
en kona í barnsnaud bíður mín
banvæn hinumegin.“

„Skal þá, læknir, ljá þér Kóp,
láttu hann alveg ráða;
honum, sem fljóði fóstrið skóp,
fel ég ykkur báða.“

Vandlega kannar Kópur straum,
í kvíslina drepur grönnum;
slakan lætur læknir taum
leiðratanda vönnum.

Var í strengnum stríðast fall,
straums í ólgu halla
jakabólgin bylgyan svall,
blakk þó hrakti varla.

Óð hægt Kópur. Yfir skall,
æðar jökuls þjóta,
drengs þó hjarta drap ei stall,
drösull missti' ei fóta.

Reyndi á beinin föst og fim
flaums í þriðja svipnum;
líkt og á skeri brýtur brim,
braut á stólpagripnum.

Komst þá Sveinn í krappa dans,
Kópur skalf á beinum,
er hann náði loks til lands
laminn jökulfleinum.

Af eðli göfðu fákur fann,
fæti að mátti' ei skeika,
læknir skylduverkið vann,
verkið mannkærleika.

Úr barns og móður bætti hann þraut,
blessun upp því skar hann,
önnur laun hann engin hlaut,
ánægður þó var hann.

Þó að liggi lífið á,
láta þeir núna biða
í jökulhlaupi Jökulsá
og jakaburði að ríða.

Grímur Thomsen